

CARL THAM:

Folkpartiet inför valet

Partisekreteraren i Folkpartiet Carl Tham koncentrerar sig i sin artikel på tre områden, där partiet för fram krav, nämligen familjepolitiken, vårdpolitiken och kampen mot maktkoncentrationer i samhället. Han betonar samtidigt att alla önskemål inte kan genomföras över en natt. Det finns inte ekonomiskt utrymme för vilka förbättringar som helst.

De kommande åren kan bli ekonomiskt ganska kärva. Också med en hygglig tillväxttakt blir det trångt om utrymmet både för ökningarna i den privata och offentliga konsumtionen. Industriinvesteringar måste ges förtur. De statliga finansiella underskotten måste pressas ner.

I det läget ser jag tre huvuduppgifter för den liberala politiken: att försvara den sociala välfärdstanken, att beslutsamt prioritera bland olika önskvärda reformer och att gradvis förändra själva metodiken för samhällsarbetet så att det ges en större tyngd åt det lokala arbetet, en när demokrati. De uppgifterna har ett samband.

Solidaritetstanken måste alltid försvaras. Den är grunden för en politik som syftar till ökad utjämning och större trygghet – och den sitter ofta löst till i ekonomiskt kärva tider. Ett missnöje med maktkoncentration och marginalsatser, i och för sig ofta berättigat, kan lätt slå över till ett allmänt fördömande av det sociala reformarbetet överhuvudtaget. De svaga i samhället glöms bort. Det sker en polarisering i den politiska debatten. Tyvärr har moderaterna frestats att spela på sådana stämningar, vilket naturligtvis socialdemokraterna tacksamt utnyttjat. Man har tex dammat av den gamla höger tanken – populär i högeragitationen i slutet av 50-talet – att skatter och "bidrag" gör en sorts rundgång, som är alldeles onödig och som kostar i byråkrati och porton. Man förtiger diskret att "bidragens" syfte är att åstadkomma en inkomstutjämning – mellan barnfamiljer och andra, mellan personer med högre inkomster och de som har lägre.

För liberalismen är det sociala ansvarsta-

gandet självklart. Och i kärvare tider gäller det då att koncentrera sig på de allra viktigaste reformuppgifterna. Det faktum att få numera talar om jämlikhet betyder ju inte att den är uppnådd. För vår del ser vi framför allt två centrala uppgifter: att satsa på barnen, och jämställdhet mellan män och kvinnor och på en bättre kvalitet inom sjukvården.

Familjepolitiken

Jämställdheten är en stor och svår sak. Den kan inte beslutas fram uppifrån. Den grundar sig ytterst på att män och kvinnor vill ta steget in i en ny gemenskap, på lika villkor och med lika ansvar, i arbetsliv och hem. Men många föräldrar upplever intensivt att samhället är dåligt anpassat till de kraven. De vet hur svårt det är att förena föräldraansvar och förvärvsarbete. Här kan samhällsreformer underlätta. De måste handla om att ge människor en större valfrihet, göra det lättare för dem att själva bestämma hur de vill inrätta sin vardag. Jämställdheten och valfriheten hör samman, de är varandras förutsättningar. Det är från den utgångspunkten vi format vår familjepolitik: fler daghem, kortare arbetstid för småbarnsföräldrar och ett vårdnadsbidrag, lika för alla och obeskattat.

Daghemmen är viktiga, på flera olika sätt. De ger barnen stimulans och vuxenkontakter utanför familjen. Och utan daghem blir det ingen valfrihet för föräldrarna.

Men daghemmen får inte bli någon förvaringsplats för barn från sju på morgonen till sju på kvällen. Det som är bra i 8 timmar

behöver inte vara bra i 12. Låt föräldrar få kortare arbetstid så att de orkar umgås med sina barn på ett annat sätt än vad som är möjligt på hektiska morgnar och trött kvällar!

Visst kan här bli problem, på ett eller annat håll i arbetslivet. Men det är dystert att man inom LO och socialdemokratin tycks ha tagit de problemen till ursäkt för att just inte göra något alls.

Säg den reform av arbetslivet som inte kan medföra en del problem, särskilt vid övergången? Och säg den gång som vi inte fått höra: det här går inte. Oftast brukar det ju komma från Arbetsgivareföreningen, men den här gången har den haft hjälp också från annat håll. Det kan bli lite svårt och segt, men det går – precis som det gick att te sig ge fackliga förtroendemän ledigt för sina förtroendeuppdrag. Då var det ingen inom LO som sa att det inte gick.

Nu gäller det barnen och de har inga ombudsmän. Att satsa på barnen kostar också uppoffringar. Men det här är ju ett val som måste göras. Det går inte att få allt nu och allt utan uppoffringar. Vill vi skapa en bättre tillvaro för barnen då får vi också betala.

Sjukvården

Den andra huvudfrågan gäller alltså sjukvården och då främst kravet på husläkare och utbyggnad av åldringsvården.

Hur många gånger har vi inte stött på människor som berättat hur svårt de haft att få kontakt med någon läkare när de kände sig dåliga? Hur de hänvisats hit och dit. Hur de vid återbesök tvingas rabbla upp sina problem för en helt ny läkare. Hur svårt det

kan vara att få någon läkare att ta en titt på ett sjukt barn i familjen. Eller människor som berättat om sina upplevelser på sjukhus. Personalen sliter hårt, gör allt vad de kan och mer därtill. Men det blir ingen tid över för den personliga kontakten. Och en del kanske också har träffat läkare som är bekymrade över att de får så lite tid för att lära känna patienten, trots att det är så viktigt för behandlingsresultatet.

Det måste vara något fel på sättet att organisera vården när det är på det här sättet. Vi lägger ner enorma summor på sjukvården, och ändå känner många människor inte den vårdtrygghet de har rätt att kräva.

Det hjälper inte att ösa aldrig så mycket pengar över sjukvården. Vi måste organisera den på ett nytt sätt. Vi måste inse att den sjuke är människa med eget ansikte, en egen personlighet, en egen oro eller ångest för sin sjukdom och en egen vilja att bli frisk. Den enkla sanningen har på något sätt kommit bort i de stora enheterna och i de tekniska satsningarna. Det är på sitt sätt typiskt att vi talar om "vårdapparaten" som någon sorts maskin, där människor sugas in och spottas ut, mer eller mindre friska.

Det är två saker som är viktiga här: husläkaren och vården av de gamla. Husläkaren fanns en gång i världen. Men han fanns bara för ett litet antal som hade råd. Men nu har vi faktiskt råd att se till att han eller hon finns för alla människor. Det är en fråga om organisation, mest.

Vad menar vi då med att varje människa skall få en "husläkare"? Helt enkelt detta att alla människor skall få skriva in sig hos en läkare. I allmänhet blir det ju en distriktsläka-

re eller någon läkare som tillsammans med andra arbetar på en vårdcentral. Men det kan också vara hos en privat. Valet skall vara fritt, och man skall också kunna byta läkare om man så vill.

När man blir sjuk eller någon i familjen blir sjuk ringer man till den doktorn eller tar sig dit om man kan. Eller doktorn skulle rent av kunna komma hem, i vissa fall. Den läkaren kan i de allra flesta fall ge behandling och råd. Behövs det behandling av någon specialist, ja då skriver han ut en remiss till sjukhus. För den enskilde patienten skulle det här systemet betyda att man så småningom fick en viss kontakt med en läkare. Vid återbesök behövs inte att man upprepar allt som redan tidigare sagts. Läkaren kan å sin sida bättre följa en patient. Det betyder mycket för en framgångsrik behandling.

Det här genomförs inte över en natt. Det är en fråga om den långsiktiga inriktningen av vårdpolitiken. Men det behöver visst inte bli dyrare än en fortsatt utbyggnad av sluten vård, snarare tvärtom.

Till detta kommer så långtidsvården. Att den måste byggas ut förstår vi bara genom att titta på utvecklingen av befolkningens åldersstruktur. Det är också lätt att inse att en åldringsvård med ett mänskligt ansikte kostar mycket pengar. Visst är det bra med hemvård – men den är ett komplement som inte undanröjer behovet av en utbyggnad av långvården. Därför måste vi kallt räkna med att vårdkostnaderna kommer att stiga. Alla löften om väldiga skattesänkningar är också mot den bakgrunden helt orealistiska.

En grundläggande tanke bakom den liberala vårdpolitiken är att man i mycket större

utsträckning skall decentralisera besluten och därmed bättre kunna anpassa verksamheten efter lokala förutsättningar. Socialstyrelsen har, liksom andra centrala ämbetsverk, en alldeles för stor svaghet för centrala direktiv och pekpinningar, liksom för landstingsförbundet. En beslutsam decentralisering av beslutsansvaret skulle föra oss närmare en när demokrati.

Maktkoncentration och när demokrati

Vi kommer därmed in på den tredje huvudpunkten i den liberala politiken: kampen mot maktkoncentration och för en ökad när demokrati. Den har mycket att göra med själva metodiken för samhällsarbetet. Den centralistiska modellen, som framför allt tillämpas av socialdemokratin, fungerar ofta dåligt. Istället borde man satsa mycket mer på att förankra reformerna lokalt och försöka engagera människor direkt i verksamheten.

Det förutsätter naturligtvis en vitalisering av den kommunala demokratin, som också den byråkratiserats och blivit alltmer tungrodd. Kommundelsråd, som ges ansvaret för vissa beslut i den egna kommundelen, kommunala folkomröstningar, ökad offentlig insyn i kommunala nämnder och styrelser och en generös syn på människors vilja att genom föreningar och byalag själva ta ansvaret för en del aktiviteter – det är bara smakprov på vad som skulle kunna göras. Men inom socialdemokratin finns motstånd mot allt som inte sker genom de rätta kanalerna. Det beryktade kommunala husköpet i Stockholm, där socialdemokrater och

kommunister framtvungade ett kommunalt uppköp mitt framför näsan på de hyresgäster som själva ville ta ansvaret, är ett tyvärr bara alltför typiskt exempel på den attityden. Här finns inom socialdemokratin en sorts översätlig fixering till administrativa planer och påbud, som egentligen illa rimmar med socialdemokratin egna demokratiska traditioner men som kanske är en defekt av det långa maktinnehavet.

Men kampen mot maktkoncentrationen måste också föras på andra områden, t ex näringspolitiken. Staten har som bekant fått allt större och mer omfattande uppgifter inom det ekonomiska livet. Företagen har blivit alltmer vana vid att förhandla med myndigheter och regering. Och koncentrationen inom näringslivet bara ökar. Det här är inte unikt för Sverige: liknande tendenser finns i praktiskt taget alla industrialiserade demokratier. Men inom socialdemokratin tycks inte ens finnas någon medvetenhet om att centraliseringen har sina risker. Tvärtom. Man travar oförtrutet vidare med planer om en omfattande statlig detaljstyrning av företagen. Resultatet blir alltför lätt att de att de uppgifter, som industriministern verkligen skall sköta, blir ogenomtänkta och hafsigt planerade; av planhushållningen blir varken plan eller hushållning.

De stora företagen och staten vävs alltmer samman, bl a genom att politiker sätts in i företagens styrelser. Politiker i ledande ställning sitter på flera stolar samtidigt och får bokstavigt talat förhandla med sig själva. Istället för mer insyn får vi ett förhandlande i slutna rum, istället för spridning av makten får vi maktens koncentration till några få di-

Med sikte på valen

rektörer, tekniker, höga tjänstemän och politiker. Vi får på det sättet en ny typ av etablisseman, maktgrupper som snart stakar ut sina egna mål och intensivt försvarar sina positioner mot kritik utifrån. Ett typiskt exempel är förhållandena inom energisektorn.

För liberaler är det en central uppgift att bekämpa denna utveckling – att motverka både statlig och enskild maktkoncentration. Det förutsätter att statsmakterna inte försö-

ker detaljstyra företagen och deras investeringar utan istället koncentrerar sig på de sektorer, där marknadskrafterna inte kan eller bör koordinera besluten. Det förutsätter vidare en beslutsam satsning på mindre företag och att man motverkar – genom en tuffare lagstiftning – bla sammanslagningar och monopol. För liberaler är det och förblir en huvuduppgift att fördela, begränsa och kontrollera makten.